

undgik det livegenskab for de indfødte, der indførtes i de tyske ordenslande. Det kan undre, at Anthoni ikke samtidig ser et andet perspektiv, som tegner sig allerede i Reins afhandling. Thi det er åbenbart, at finnerne og tavasterne nord for Den finske Bugt i 1220'erne var udsat for gentagne angreb fra Novgorod, der absolut ikke alene var begrundet i missionsiver. Mod russerne kunne de få svenskere, der da befandt sig i Finland, ganske åbenbart ikke stå sig; russerne gjorde de undertvungne til græsk-katolske kristne, og havde de haft blot lidt mere langvarigt held dermed, havde Finland givetvis den dag i dag været et østeuropæisk-ortodokst og ikke et nordisk-protestantisk land.

Forklaringen på, at den svenske væbnede mission alligevel lidt ind i det 12. århundrede fik overtaget over for både tyskere og russere kan findes hos Rein: Det skyldtes helt enkelt Djengiskhan og hans mongoler. Fra 1230'erne lammede mongolhorde russerne og gav tyskerne i Øst-europa nok at tænke på. På den måde blev finnerne et nordisk folk.

Helge Paludan

Anne K. G. Kristensen: Danmarks ældste annalistik. Studier over lundensisk annalskrivning i 12. og 13. århundrede. (Skrifter udgivet af det historiske institut ved Københavns Universitet, bd. III, i kommission hos Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, 1969), 161 sider.

Nutidige historikers beskæftigelse med Danmarks ældste historie kan siges at have to sider. Der er dels tale om en søgen efter nye oplysninger og efter nye synteser af oplys-

ninger, dels om et aldrig ophørende arbejde med at fremdrage, udgive og efterprøve selve kilderne. I Kristian Erslevs dage var vel sidstnævnte den vigtigste side af historikernes virksomhed; i hvert fald vil hans generations kildepublikationer stadig være i brug den dag, alle dens bidrag til historieskrivningen er helt forældede.

I vore dage, hvor så meget kilde-materiale allerede er udgivet eller bearbejdet, føler de fleste forskere det som en hovedopgave at bruge materialet til noget. Dette udelukker imidlertid ikke, at der stadig på mangfoldige områder er brug for et grundlæggende arbejde med kilderne, inden de på forsvarlig måde kan anvendes i den historiske teoridannelse. Et sådant problematisk kildestof har vi bl. a. i de middelalderlige danske årbøger.

Ingen har kunnet behandle dansk middelalderhistorie uden på forskellige punkter at støtte sig på disse kilders knappe, eksakte oplysninger; og enhver benytter har oplevet at stå tvivlrådig over for den kildekritiske vurdering af disse tekster, der intet oplyser om deres egen herkomst, men som så åbenbart på mange udviklede måder står i forbindelse med hinanden.

Alvorlig forsøg på at forklare sammenhængen mellem de danske annaler fra 12. og 13. århundrede blev første gang gjort af tyskerne Rudolf Usinger og Dietrich Schäfer i henholdsvis 1863 og 1872. At forklare alle forhold i dette modsigelsesfyldte materiale er imidlertid mere end vanskeligt, og nye tolkningsforsøg er kommet til. Hovednavnene i det 20. århundredes forskning er Lauritz Weibull og Erik Kroman. De tyske pionerer antog, at der til grund for alle kendte danske årbøger lå et stort,

tabt annalværk, Annales Lundenses majores, som var ført ved ærkesædet i Lund fra det 12. til ind i det 14. århundrede. Lauritz Weibull påviste imidlertid i 1908, at man endnu i det 13. århundrede ikke brugte en sådan tabt, omfattende grundkilde, men derimod den ældste, knappe årbog fra Lund, som idag betegnes Colbazårbogen. Dr. Kroman fremsatte i 1936 den tesis, at hovedsædet for det 13. århundredes danske annalskrivning ikke var Lund, men Sorø; grundskriftet i dansk annalistik var ikke noget lundensisk værk, men Sorøårbogen.

Nærværende arbejdes forfatter har ikke kunnet acceptere Kromans tese. Den nye analyse tager sit udgangspunkt i et studium af en årbog 1074–1255, der idag kun kendes i en dansk oversættelse fra 14. eller 15. århundrede. Denne viser sig at have øst af manuskripter, der kun var tilgængelige i Lund, hvor arbejdets latinske original da snarest er blevet til i 1250'erne. Hermed har Anne K. G. Kristensen påvist, at et annalværk er blevet til i Lund før grundlæggelsen af Lundeårbogen fra 1265 og efter afslutningen af Colbazårbogen. Den gamle teori om Lund som dansk annalistiks hovedsæde er da på ny fremsat omend i ændret form. Der er ved ærkesædet skabt ikke ét, men en række annalværker. Gennem omfattende analyser kan forfatterinden vise, at de lundensiske arbejder kan antages at ligge til grund for alle kendte danske årbøger før ca. 1265. Samtidig har hun interesseret sig for annalforfatternes arbejdsmetoder og viser, at de arbejdede på lignende måde som tidens krønikeforfattere. Denne konklusion er måske bogens vigtigste resultat, thi den indebærer, at årbøgerne ikke kan tages som løbende bogførelser af de enkelte års vigtigste begivenheder.

Annalforfatterne arbejdede som professionelle litterære skribenter, d. v. s. de anvendte skrevne kilder, både andre annalværker og krøniker. For nutidens forskere betyder dette helt enkelt, at en oplysning i en årbog, f. eks. en datering, må tages med alt muligt forbehold, hvis den ikke bekræftes af samtidigt brevstof eller lignende.

Er bogens konklusion således på en vis måde nedslående, må det samtidig fastslås, at den indebærer en landvinding på historieforskningens anden side, arbejdet med at skaffe ny viden om fortiden. Vi ved nu, at Lundesædet og dets bibliotek i 12. og 13. århundredes Danmark var et kulturcentrum uden sidestykke, det sted, hvorfra andre kirkelige biblioteker i landet hentede deres materiale.

Det må konstateres, at Anne K. G. Kristensens og Erik Kromans teser ikke lader sig forene, og at begge nødvendigvis på flere punkter baseres på gisninger. Om den nyeste opfattelse vil blive stående for stedse, kan ingen vide. Dens gennemslagskraft må imidlertid blive stor, solidt fundamenteret som den er på den hidtil lidet bemærkede årbog 1074–1255.

Værkets forfatterinde har gennem sine skarpsindige analyser og sit sikre overblik klart placeret sig som en værdig arvtager efter Københavns Universitets store kildeudgivere.

Helge Paludan

Martin Schwarz Lausten: Biskop Niels Palladius. Et bidrag til den danske kirkes historie 1550–60 (Kirkehist. Studier II nr. 27, 1968). 205 s.

Peder Palladius har i betydeligt omfang overskygget sin mindre fremtrædende broder Niels, hvilket